

Ett forskningsprojekt finansierat av Länsförsäkringars Forskningsfond

Sammanfattning: En undersökning av lokalsamhälletilliten i ett Sverige i förändring

Tillitsbarometern 3

INLEDNING

Tillitsbarometern är en befolkningsundersökning som Statistiska centralbyrån (SCB) har utfört på uppdrag av Ersta Sköndal Bräcke högskola (numera Marie Cederschiölds högskola) åren 2009, 2017 och 2020 med huvudfinansiering från Länsförsäkringsbolagens Forskningsfond.

Undersökningen är en bred studie av social tillit i Sverige med det huvudsakliga syftet att undersöka hur olika betingelser i lokalsamhället påverkar medborgarnas tillit. Tillitsbarometern 3 (2020) omfattade 49 kommuner samt urval på stadsdelsnivå i Malmö och Stockholm. Vidare genomfördes andra omgången av den panelstudie som påbörjades med Tillitsbarometern 2 (2017).

Bakgrunden till denna undersökning är att Sverige utmärker sig som ett av få högtillitssamhällen i världen samtidigt som landet under senare år genomgått en rad förändringar som gjort att man i de andra nordiska länderna börjat tala om "det svenska tillståndet." Detta har gällt såväl vår invandringspolitik och reformer i våra välfärdssystem som strategin för att bemöta Coronapandemin.

VAD SÄGER TILLITSBAROMETERN 3 (2020)

Hur kan nyckelresultaten från Tillitsbarometern 3 (2020) sammanfattas? Och vilka förändringar finns jämfört med Tillitsbarometern 1 (2009) och Tillitsbarometern 2 (2017)? Följande aspekter uppmärksammas: variation, förändring, trygghet, land och stad, pandemin samt panelstudien.

Variationen inom Sverige

I nationella jämförelser sticker Sverige ut som ett av ett litet antal högtillitssamhällen. Detta är i sig en värdefull kunskap, men ett problem med nationella undersökningar är att de genom att presentera nationella genomsnitt slätar ut interna skillnader. En grundläggande ambition med Tillitsbarometern är därför att blottlägga skillnader och variation mellan och inom kommuner och stadsdelar i Sverige. Vad Tillitsbarometern 3 visar är att denna variation är betydande.

I högtillitskommuner som Sorsele, Hammarö och Piteå litade runt 75 procent på andra (generell tillit), medan siffran för lågtillitskommuner som Katrineholm, Norrköping och Olofström hamnade på under 50 procent. Skillnaderna mellan stadsdelar i storstäder som Stockholm och Malmö var ännu större. I Södermalm i Stockholm är siffran över 75 procent, medan det i Rågsved (Stockholm) faller ner till under 31 procent, för att i Rosengård (Malmö) nå ner hela vägen till strax under 24 procent. Denna betydande variation gäller även lokalsamhälletilliten, där Malmö ligger i botten och Malung-Sälen i toppen.

Ett viktigt resultat i detta avseende är också att det finns betydande variation beroende på boendeform. De som bor i egen villa eller bostadsrätt tenderar att ha mycket högre tillit än de som bor i kommunala hyresrätter. Dessa skillnader är i sin tur förknippade med skillnader kopplade till utbildning och inkomst; högtutbildade påvisar högre nivåer av tillit och detsamma gäller högre inkomst som har statistiska samband med högre tillit. Ställningen på arbets-

marknaden är en uppenbart viktig faktor – något som tycks vara kopplat inte bara till inkomst utan även till det skötsamma arbetets viktiga ställning som en central värdering i det svenska samhället. Att såväl "att vara skötsam" som att "arbeta och försörja sig själv" och ärlighet är starkt kopplade till i vilken mån man "uppfattar någon som pålitlig".

Förändringstendenser

Vad gäller förändringen av tilliten i Sverige är den generella tilliten fortsatt stabil även om den varierar såväl geografiskt som demografiskt. Lokalsamhälletilliten uppvisar däremot en tydlig trend som dessutom är nedåtgående – en majoritet av kommunerna som deltog i undersökningarna 2009, 2017 och 2020 uppvisar en negativ trend.

Att tilliten är sårbar tycks också vara en uppfattning som de flesta har, trots att den generella tilliten genomsnittligt är stabil och till och med svagt uppåtgående. När frågan ställs om man tror att tilliten i Sverige är på väg upp eller ner, gissar endast kring 2 procent rätt medan majoriteten tror att tilliten är på väg ner. Denna pessimism ses även i en fråga som gäller synen på situationen om 20 år för de som är barn nu, jämfört med ens egen situation idag. Långt fler menar att den kommer att bli sämre än de som tror att den blir bättre.

Hur ska denna nedåtgående trend vad gäller lokalsamhälletilliten tolkas? En möjlig hypotes är att (lokal)staten i en del orter inte alltid längre förmår att prestera sin del av samhällskontraktet, samt att en ökad ojämlikhet mellan kommuner leder till ökande skillnader mellan välmående högtillitskommuner och stadsdelar, å ena sidan, och utarmade lågtillitskommuner och stadsdelar, å andra sidan.

Den konkreta frågan blir då om det finns samband mellan lägre lokalsamhälletillit och andra faktorer. Resultaten pekar på att såväl socioekonomisk ojämlikhet som etnisk mångfald tycks samvariera med lägre lokalsamhälletillit. Trender över tid pekar även på ett tyd-

ligt samband mellan tillit och uppfattad otrygghet. Sålunda är försämringen vad gäller upplevd otrygghet kvällstid ännu mer markant än den som gäller lokalsamhälletilliten.

Två dimensioner av trygghet

Även vad gäller den upplevda tryggheten ser vi stora skillnader mellan kommuner. Denna variation samvarierar med lokalsamhälletilliten. Likt tidigare (2009 och 2017) framstod otryggheten som kopplad till såväl socioekonomisk ojämlikhet som till invandrelaterad mångfald. För att fördjupa tidigare analyser av variationen gällande trygghet ställdes i Tillitsbarometern 3 en rad nya frågor som rörde oro, säkerhet och framtidstro.

Vad kunde konstateras var att den geografiska variationen var komplex på ett talande sätt. Å ena sidan var oron gällande gängkriminalitet och otrygghet lägre i mindre kommuner och på landsbygden och högre i storstäder, å den andra var framtidstron högre i storstadskommunerna och lägre i de mindre kommunerna. Denna kontrast kan möjligen ha att göra med ökade skillnader inom Sverige mellan land och stad. Många mindre kommuner på landsbygden lider av utflyttning, mindre tillgång till arbete, svagare infrastruktur vad gäller lokalstatens institutioner, social service och näringsliv, samtidigt som storstäderna åtnjuter fler möjligheter att finna arbete, större kommersiellt utbud och stor tillgång och valfrihet vad gäller vård, skola och omsorg.

Av dessa resultat drogs slutsatsen att det har att göra med två dimensioner av otrygghet i Sverige. Å ena sidan en oro för brott och våld, å den andra en oro för bristande välfärd. Dessa är skillnader som också kan knytas till analyser från Tillitsbarometern 2 (2017) då analyserades sambanden mellan upplevd otrygghet och faktisk brottslighet. Slutsatsen var då att otryggheten kunde delas upp i dels oro över dels våldsbrott, dels i välfärdsbrott (fusk och korruption).

Pandemin

Då Tillitsbarometern 3 genomfördes under pandemin valdes att inkludera ett antal frågor som rörde denna. Dessa har analyserats i separat ordning (se slutrapporten), och visar att trots att undersökningen genomfördes under pandemins andra våg så går det inte att påvisa en tillitskris förknippad med pandemin med undantag för äldreomsorgen. Snarare ses överlag ett ökat förtroende för såväl sjukvården som för Folkhälsomyndigheten.

Det genomfördes även en undersökning av vaccinationsviljan som visar på samband mellan socioekonomiska områdestyper och även lokalsamhälletillit. I mer utsatta områden var vaccinationsviljan lägre, och det fanns även att vaccinationsviljan var högre i kommuner med högre lokalsamhälletillit.

Panelstudien

Tillitsbarometern 3 omfattade förutom det stora slumpmässiga urvalet den andra omgången av en panelstudie som påbörjades 2017 med Tillitsbarometern 2. Jämförelsen mellan 2017 och 2020 visar på en svag (3 procent) nedgång avseende den generella tilliten.

Vidare analyserades relationerna mellan olika former av tillit och kunde påvisa samband mellan olika former av tillit över tid. Detta gäller även relationen mellan social och institutionell tillit vilket är i linje med hypotesen att den långa tillitraden som inkluderar människor i allmänhet är kopplad till ett samhällskontrakt som bygger på lagbunden ordning och förtroende för gemensamma institutioner.

Andra teman som analyserats inom ramen för panelstudien rör relationen mellan trygghet och tillit. Denna visar att individer som förändrats i riktning mot högre tillit också känner sig tryggare i sin närmiljö. Även relationen mellan tillit och optimism har analyserats, och här ses det att stabila högtillitare uppvisar en högre grad av optimism gällande barns framtid, samt att stabila lågtillitare uppvisar lägst optimism. Dessa är resultat som stödjer tesen om att optimism är en viktig komponent i tillit.

VARIATIONER I SVERIGE

2009

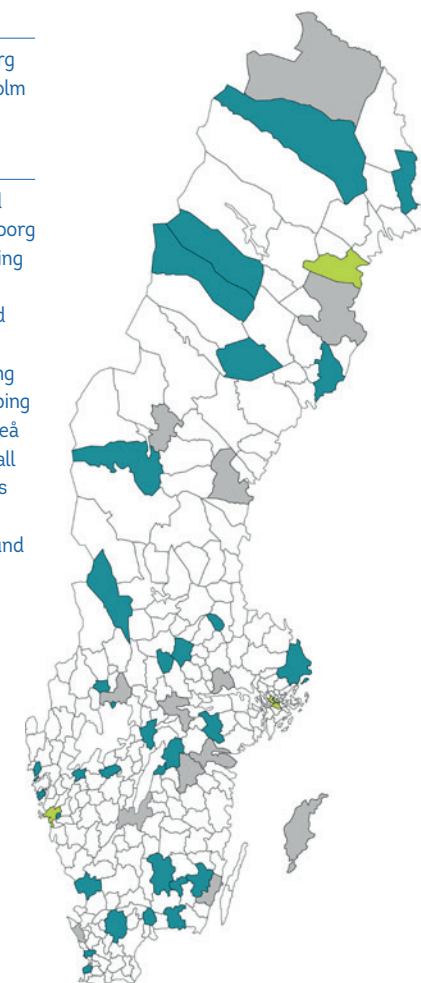
Berg
Grästorp
Gällivare
Halmstad
Hammarö
Hofors
Hässleholm
Katrineholm
Kil
Kävlinge
Laxå
Lessebo
Ljusnarsberg
Lysekil
Malmö
Malung-Sälen
Motala
Norrtälje
Nybro
Olofström
Partille
Ronneby
Skara
Smedjebacken
Sorsele
Storuman
Sundbyberg
Tjörn
Umeå
Vadstena
Växjö
Åsele
Övertorneå

2017

Göteborg
Stockholm
Piteå

2020

Gotland
Helsingborg
Jönköping
Kalmar
Karlstad
Kiruna
Linköping
Norrköping
Skellefteå
Sundsvall
Västerås
Örebro
Östersund

LÄS MER I SLUTRAPPORTEN

Förutom den avarrapportering som denna sammanfattning är kopplad till, har resultat från och analyser av den första undersökningen, som genomfördes av 2009, publicerats i boken *Den sula svenska tilliten (SNS: 2013)* samt i en rad vetenskapliga artiklar och bokkapitel. Publikationer med resultat som även inkluderar analyser av data från Tillitsbarometern 2017 och 2020 anges på hemsidan:

➔ mchs.se/tillitsbarometern där man även kan ladda ner tre "levande rapporter".

KONTAKTER

Lars Trädgårdh
lars.tragardh@mchs.se

Centrum för civilsam-
hällesforskning

Rebecka Andersen
Rebecka.andersen@mchs.se

Marie Cedeschölds
högskola